

E. GRINAVECKIENĖ

LIETUVIŠKOS KILMĖS LEKSIKA LIETUVOS PARIBIO BALTARUSIŲ ŠNEKTOSE

Lietuvos paribio baltarusių šnektos, vartojamos Baltarusijos TSR Vitebsko, Minsko ir Gaŕdino srityse, Lietuvos TSR Švenčionių, Ignalinos, Vilniaus, Trakų, Šalčininkų rajonuose ir Latvijos TSR Daūgpilio apylinkėse, yra svarbus lietuvių ir baltarusių kalbinių kontaktų židinytis ir turtingas kalbos lobių aruodas, nuolat teikiantis naujos šnekamosios kalbos medžiagos, nušviečiančios sudėtingą tos teritorijos kontaktinę situaciją istorijos tėkmėje. Dialektologinių ekspedicijų metu iki šių dienų iš žmonių lūpų čia kasdien išgirstama nemaža neslaviškos kilmės ir vartosenos žodžių, tarp kurių gausu ir lietuviškos kilmės skolinių. Daugumas jų paprastai jau yra gerai prigiję baltarusių šnektose, prisitaikę prie visos baltarusių kalbos sistemos, įaugę į ją, paklusę jos dėsniams. Jų visa forma slaviška: slaviška galūnė, priesaga, priešdėlis, tik pagrindinis tokių žodžių branduolys – jų šaknis (ypač jos konsonantizmas), taip pat žodžio reikšmė, dar būdamos palyginti stabilios, leidžia įžvelgti pirmųjų baltišką jų pavidalą bei nustatyti artimą jų ryšį su atitinkamais lietuvių kalbos žodžiais. Čia pasitaiko ir tokių lietuviškos kilmės leksemų, kurių semantinis ryšys su lietuviškais tos pat šaknies žodžiais neabejotinas, tačiau dabartinė lietuvių kalba ne visada beturi išsaugojusi tiesioginių jų atitikmenų¹ ar tų žodžių formų, kurias lietuvių kalba praeityje turėjo ir jas baltarusių šnektos iš lietuvių skolinosi ir kurios davė pradžią tam skoliniui ten atsirasti.

Šiame straipsnyje ir pateikiamas pluoštas baltarusių šnektų lietuviškos kilmės leksikos, tam tikru mastu galinčios prisidėti prie lietuvių – baltarusių kalbinių kontaktų problemos aiškesnio sprendimo. Straipsnis yra anksčiau tuo klausimu skelbtos medžiagos² papildymas ir tęsinys. Medžiaga daugiausiai jam imta iš mūsų pačių ekspedicinių užrašų³, iš išspausdintų, rengiamų spaudai bei rankraštinių baltarusių šnektų žodynų bei jų kartotekų⁴ ir baltarusių šnektų leksikai skirtų kai kurių leidinių⁵.

¹ Sakysim, visos kalbamosios Lietuvos paribio baltarusių (taip pat ir lenkų) šnektos gerai išsaugojusios mūsų šnektų retą senąją Lietuvos sostinės Vilniaus vardą *Vilnia* (Вільня), pvz., быў у Вільні; ехаў да Вільні; Вільня вельмі далёка ir kt.

² Žr. Гринавяцкене Э., Мацкевич Ю. Ф., Романович Е. М., Чеберук Е. И. Бытовая лексика литовского происхождения в Западной Белоруссии. – LT (LKK, t. 16), V., 1975, p. 163–195.

³ Gyvenamuosius punktus, iš kurių dialektologinių ekspedicijų metu mūsų rinkta ir čia panaudota baltarusių šnektų medžiaga, žr. СБГ, t. 1, c. 15–19, t. 2, c. 6.

⁴ СБГ, t. 1 – 3; t. 4 (spausdinamas) ir to paties žodyno kartoteka, saugoma B TSR MA J. Kolaso Kalbotyros instituto Dialektologijos sektoriaus rankraštyne, taip pat Сцяшковіч Т. Ф. Слоўнік Гродзенскай вобласці. Вып. 2. – Гродна, 1975 (rankraštis, saugomas pas autorę). Gyvenamieji punktai, iš kurių tiriamosios leksemos mūsų imtos iš T. Sciaškovič žodyno, nurodomos žvaigždute straipsnio gale pridedamų sutrumpinimų šifruose po tikslios to punkto lokalizacijos.

⁵ Žr. NL, ŽS, NS.

Visa šioji leksika straipsnyje pateikiama abėcėlės tvarka. Kiekviename lizde nagrinėjama atskira leksema, nurodoma jos reikšmė ir lokalizacija, pateikiama iliustracija. Atpažįstant leksemos šaknį, visų pirma mėginama rasti galimas lietuviškas šaltinis, iš kurio ji galėjo būti paskolinta, stengiamasi įrodyti skolinio ir lietuviško atitikmens giminystę. Iškilus reikalui, atskirais atvejais kartais persvarstoma jau turimoji vienos ar kitos tokios baltarusiškos leksemos etimologija, pateikiama duomenų, leidžiančių ja suabejoti ir neretai iškeliama argumentų jos vietoje siūlyti naują.

абворка 'šikšnelė, raištis': *Абворкай* завязы курыцы лапы і нясі. Jan., plg. dar tos pačios šaknies br. **аборса** 'kanapinė virvelė': *Прынясі аборсу* мяшкі завязць. Kuch., **абора** 'vyžų raištis' < *авора* (СБГ, 1, 38). Žodžiai yra lietuviškos kilmės, plg. lie. *apvarà* < *apará*, *apvařstė*, *vėrti*, dar žr. ЭСБМ, 1, 55–56.

абдзіртус, абдзірыкс 'apdriskėlis, kas vilkėdamas drabužius plėšia, jų netaupo': Не дам адзежы *абдзіртусу* гэтаму. Mik. На істым *абдзірыксе* ніякая адзежа не дзяржыцца. Žod. Nors ir lietuvių, ir baltarusių ši šaknis yra savarankiška (plg. br. *абдзіраны* 'apdriskęs' Grauz.; *абдзіранеу* 'driskius' Bak.; lie. *dirti* 'plėsti, nešioti'), tačiau *абдзіртус*, pagal reikšmę būdamas dalyvis, sudarytas ne pagal baltarusių dalyvių darybos būdą, o pagal lietuvių, plg. lie. *apdirtas* 'apiplyšęs, apnešiotas' ir br. *абдзіраны*. Ryšium su tuo yra pamato manyti, kad visa ši leksema bus buvusi paskolinta iš lietuvių. Analogiškai, be abejo, yra ir su *абдзірыкс*, plg. lie. *dirikas* 'kas plėšia drabužį'. Neabejotinas šių leksemų giminaitis br. *абдзіркус* 'kas greit nuplėšia drabužį' ЭСБМ, 1, 46 kvalifikuojamas kaip dirbtinai sulotyninta (штучная лацінізаваная) forma. Plačiau to dalyko nepagrindus, ši prielaida gana abejotina. Mūsų nuomone, veikiausiai ir leksemos *абдзіркус* kaip ir *абдзіртус* morfologija yra grynai lietuviška.

абдулэйка 'pasipūtėlis' Kalan. ЭСБМ, 1, 46 leksema semantiškai siejama arba su dalyviu *абду́лы* 'apūhly', arba su lie. *apdūjėlis* (turėtų būti *apdūjėlis*) 'duрань'. Tačiau nė vienas iš šių spėjimų nėra pamatuotas, kadangi etimologizuojant neatšizvelgta į pirminę šios leksemos formą. Iš tikrųjų *абдулэйка* metatezės būdu (greičiausiai dėl lengvumo tarti) yra atsiradusi iš **аббулэйка*, kuri lietuviška, plg. *atbulėika*.

абмантачыць 'apipjauti dalgiu nuskriaudžiant': Сусім *абмантачыў* міне сусед. Šil. Leksema, be abejo, yra br. **абмяніць** 'išperti kailį' (СБГ, 1, 63), **мяніць** 'pustyti dalgi' Msc., Gem., **мянташка** 'pustyklė' Dan., **мянташанне** 'dalgio pustymas' Uš., **мянташыць** 'pustyti dalgi' Vas., **памянташыць** 'išdaužyti (indus, baldus)' Cel., **мяніошка** 'pustyklė' Alch., **мяніла** 'pustyklė' Ad. giminaitė. Visi šie žodžiai yra lietuviškos kilmės, plg. lie. *meñtė*, *mentė* 'maišeklis; pustyklė' *mėsti* 'plakti, maišyti'. Turint visa tai galvoje, mūsų nuomone, nepamatuotas šių leksemų giminaičio br. *адмяніць* 'крепка пабіць' siejimas su le. *miac* 'мяць' ar *męzyc* 'мучыць' (ЭСБМ, 1, 87).

акота 'žuvies ašaka, kaulas': Як стушыш яггуроў, то *акоты* няма. Rag. Leksemos šaltinis yra tos pat reikšmės lie. *akūotas*, dar plg. СБГ, 1, 73.

алёс 'pelkė, šaltiniuota lanka': Заўтра бацька пойдзя на алёс касіць. На альсе ужэ даўно скасілі сена. Berš. Кажды хот⁶ на альсе сена рабілі, а хэты хот на санажаці далі. NL, 40, plg. *альсаво́е* сена. Mal. Žodžiai kildintini iš lie. *alauišai* 'šlapios vietos', plg. *alėti* 'tekėti, bėgti', žr. СБГ, 1, 78. Dėl au: o plg. br. *крóша* < lie. *kraūšis*, *нóм-кі* < *paūtai*. Paradigmoje *алёс* visai taip, kaip ir *авёс* *pa-*kluso baltarusių kalbos dėsniams. Tuo būdu ЭСБМ, 1, 106 šios leksemos kildinimas iš lie. *alksnis*, mūsų nuomone, atkristų.

апо́ка 'tinginys': Уся дзяреўня ведаець, што Іван апока. NS, 84. Ні ляжы, як апока, схадзі хоць дроў унясі. NS, 132. Žodis perkeltinės reikšmės. Mūsų nuomone, etimologiškai jis galėtų būti sietinas su lie. *apúokas* 'pusgalvis, žioplys, kvailys', nors plg. ЭСБМ, 1, 129.

балъзѣні 'rogių skersiniai' Kaun. Leksema yra aiškiausias lie. *balžienai*, *balžienos* 't. p.' skolinys.

балэ́ці 'balaitės': Над балэ́цямі стаяў туман. Асм., plg. lie. *baláitės*, *balaitės*.

балы́цок 'lepšė, toks grybas': Балы́цокоў назбірала ў лесе. Pag., plg. lie. *balčiukas* 'kas baltos spalvos' (lepšės spalva taip pat pilkšvai balta).

біжукóваць 'ieškoti, utinėti (galvą)' Bast., plg. lie. *bužinėti* 'utinėti', *bužė* 'utėlė', *bužiukė* 'utėlaitė'. Dėl šaknies *u > i* plg. Rodūnios ir Pelesos apyl. (Varanavo r.) vietinius lietuvių baltarusių kalbos įtakos paveiktus tarmės žodžius *sùvežė*, *žùmušė* 'užmušė', *Ródūnia* tariant *sùvežė*, *žùmušė*, *Róginia* ir kt.; dar žr. Мацкевич Ю. Ф., Романович Е. М., Чеберук Е. И., Гринавяцкене Е. Й. Новый случай депалатализации в литовском говоре белорусско-литовского пограничья. III sąjunginė baltų kalbotyros konferencija 1975 m. rugsėjo 25–27 d. Pranešimų tezės. V., 1975, p. 123–124.

бўкшты⁷ 'vandenyje specialiai priskandintos kadagio ar eglės šakos žuvims vilioti' NL, 33. Leksema neabejotinai lietuviškos kilmės; ypač tai jaučiama iš priesagos -št-, plg. jai giminišką lie. *pūkštà*, *pūkštas* 'virptis su šiaudų gniūžte žymėti ribai ar draudimui, per kur eiti ar važiuoti'. Lietuviško žodžio pradžios *p* suskardėjimas ir išvirtimas *b* baltarusių šnekoje fonetiškai įmanomas dėl žodžio semantikos apiblukimo, plg. analogišką br. *бірбáты* < *вирбáты* (< lie. *viřbti* 'smailėti') 'nuvirbęs' (LT, 166) ir kt. atvejus.

важы́няцца 'važinėti': Дзеці важы́няюцца на саначках. Dub.; plg. dar tos pat šaknies *паважы́няцца* 'pasivažinėti': Ён любіць паважы́няцца на машыне. Mak.; perk. *заважы́няцца* 'suvirsti': Заважы́няўся жыта ад ветра. Rak. Šių žodžių kamienas *важын-* yra lietuviškos kilmės, plg. lie. *važinėti*.

вакару́шкі 'vakaruškos': Вакару́шкі былі, танцавалі. Masc., plg. lie. *vakaruškos*.

варго́лы 'virintas vanduo – didžiai neturtingų valgis' ŽS, 80, plg. lie. *vargulys* 'užskurdęs laukinis augalas, nuskintas neprinokęs obuolys, serbentas'.

візікава́ць 'žiūrėti, žvelgti': Візіка́іць ён на дзеўку. Акаč., plg. lie. *vyzėti* < *vyzdėti*, *veizėti*, *veizōlai* 'akys'.

⁶ Baltarusių frikativinis *r* pavyzdžiuose žymimas lotynų abėcėlės raide *h*.

⁷ Autorė dėkinga BTSR MA J. Kolaso kalbotyros instituto moksliniam bendradarbiui V. Svežinskiui už atkreipimą dėmesio į galimą šios leksemos lietuvišką kilmę.

вядзяр 'vėdaras': Вядзяр смачна. Až., plg. lie. vėdaras, vėdaraĩ.

вянцёрка 'virtinaitė': Вянцёрка рыбы. Klad. Mažybinės žodžio formos pirm-takas yra lie. virtinė, iš kurios ji metatezės būdu atsirado, plg. analogiškus metatezės atvejus: br. абдулѣйка < абдулѣйка, lie. lātrankis < rātlinkis, Raulynas < Laurynas ir kt.

габалля 'grumstai': Габалля зямлі. Ušat., plg. lie. gabalaĩ.

галу́нька 'priestatas prie tvarto pašarui' Tur., plg. lie. gālas, galūninis 'esantis gale'.

гальва́ 'plūgo reguliatorius': Трахтар не працуя, ба не спраўлена гальва. Kar., plg. lie. galvā (pvz.: galvā visą kūną valdo).

галы́мя 'galybė, daugybė': Галы́мя часу ў мяне. Pug., plg. lie. galýbė. Žodžio forma galėjo pakisti dėl semantikos apiblukimo.

гарга́ра 'didelis, nerangus gyvulys': Гэто ні карова, а так гаргара некая, толькі многа есць. NS, 50, plg. lie. gargāras 'didelis gyvulys, žmogus ar koks daiktas'.

гі́ві гі́ві 'pempės šauksmas': Гі́ві гі́ві крычыць кні́хаўка — чы жывыя пітаіць. Juod., plg. lie. gývi gývi 't.p.'.

гі́жучы 'piktas, suirzęs': Гі́жучы дзіця усюды лезя. Berš.; **гі́жлівы** 'neramus': Гі́жлівы малец. Parch.; **загі́жэць** 'sugizti, paniurti, pasidaryti nesmagiam': Ча́хо ты загі́жэла. Vav., plg. lie. gižti 'pykti', gižlūs 'nervingas, neramus'.

гі́лэсам 'per gyliavimą, tuo laiku, kai gyliuoja': Гі́лэсам цяшко каровы пасвіць. Ра., plg. lie. gýlius 'gyliavimo, zyliojimo laikas', plg. dar LT, 172.

глу́ма 'puskvailis': Глу́ма, што ты робіш. NS, 92, plg. lie. glūmas 'pakvairėlis, pusgalvis, kluikis'.

гра́бы 'kaulai': Сухі — адныя грабы. Sal. СБГ, 1,472 žodis vartojamas perkeltine reikšme 'rankos': Сховай своіе грабы. Mūsų kildinamas iš lie. gróbai 'šonkauliai, kaulai, griaučiai'.

грумжа́ 'maža ežerų žuvis': Поўна вядро грумжы. Mich., plg. lie. gramzdė, gramzdė > tarm. grumzdė, grumždė 'gružas, grūžlys'.

грукі́ 'grūdėliai': У крахмале грукі. Dzian., plg. lie. grūdas.

гэ́бнуць 'mirti' Var., plg. lie. geĩbti.

гэ́злы 'nestiprus': Гэ́злы хлопчык. Bis., plg. lie. kėžas 'silpnas', kėžlys 'ištiža, vėpla'; dėl k : g plg. клумпы : глумбы.

дагі́ль 'dagys': Дагі́ль яшчэ хорш за асот. Čuč. Žodis yra tiesioginis lie. dagilis 't.p.' skolinys.

даржні́к 'diendaržis': У даржні́к у дзень кароў за́ханяем. Міг. Даржні́к малы. Vais. Šalia sutinkama ir tos pat reikšmės giminiškas до́ржнік: Выпусці парасятак на до́ржнік... NS, 57. Lekšemos siejamos su lie. dařžas, dařžinykas 'diendaržis' (dar plg. ДАБМ, 232, ЛКА, 1, 46, Urb., 56—57, Непок., 188).

дзе́вулю́к, дзе́валіу́к 'diemedis': Дзе́вулюк (дзе́валюк) ат пуда. Žod., Malk. Šalia vartojamas ir formos variantas дзі́вук 't.p.': Дзі́вук — кусцік такі. Laip. Žodžiai kildintini iš lie. dievuliukas, dievaliukas, dievukas 'diemedis'.

дзэ́мядзь 'diemedis': Дзэ́мядзь добры пах маіць. Malk., Juod., plg. lie. diėmedis.

дзядзяшым 'laukinis česnakas': Дзядзяшым кладуць у кілбасы, ён пах мая, змяняя часнок. Kud. Žodis sietinas su lie. *dedėšrė* 't. p.', *dedėšvā*.

дзяшары 'vėdarai': Дзяшары пяклі, елі, і как укусна. Rag., Malk., Juod.; 'storosios žarnos': Дзяшары не скрабуць. Rakaus.; дзяшарны 'storasis (apie žarnas)': дзяшарныя кішкі. Rag. Leksemos kilusios iš lie. *dėšrā* 'vėdarai', plg. *dėšžarnė* (< *dėšržarnė*) 'storesnė žarna dėšrai dėti'.

дрыпаць 'eiti lėtais žingsniais' Cham.; 'šokti lėtais žingsniais' Al.; задрыпа 'apsileidėlis': Ты задрыпа, ты пуд лною носіш на сябе, сябе не абмыеш. Kud. Šaknis *dryn-* galėtų būti siejama su lie. *drýb-čioti* 'šokinėti', *drib-čioti* 'kratyti, dribsėti šokant, nerangiai bėgti, eiti dribsint', *drib-kus* 'sudribėlis, apsileidėlis, tinginys'. Dėl šaknies *b : p* galimos kaitos plg. lie. *dripine* 'risčia' greta *dribine*, *dribina* 't.p.', plg. taip pat dar ir *trýpčioti* 'protarpiais trypti'.

жагарас 'toks vandens paukštis': Жагарас у лесе ля ракі водзіцца. Čuč., plg. lie. *žugara* 'juodasis garnys', la. *žugure*, *žuguris* 'gandras'.

жвялэйшы 'žvalesnis, apsukresnis': Жвялэйшы лепей жыець. Zb., plg. lie. *žvalūs*.

жвьянькаць 'kalbėti niekus, nemandagiai juoktis': Чaho ты жвьянькаеш. Az., plg. lie. *žvėngti* 'juokus krėsti, vaipytis'.

нажлугціцца 'prisigerti (svaigalų)': I так нажлугціліся як свіні. Loz. Perkeltinė reikšmė iš lie. *žlūgtas* 'šlapia vieta, skalbiama baltiniai' (plg. *Parėjom kaip žlūgtas pėrmirkę*), *žlūgti* 'mirkti', *ižlūgti* 'prisigerti, prisitraukti', *prižlūgti* 'prisisiurbti, prisigerti', plg. dar нажлагтацца 'prisigerti (svaigalų)': I дзе ты мох так нажлагтацца. Michail.; жлактаць 'godžiai gerti': Ён жлокча вотку, жлактаў воду. Lag., plg. dar Urb., 60. Pastarosios leksemos savo šaknies *u* galėjo išversti į *a* br. šnektose dėl jų fonetikai galimo tokio nekirčiuotų balsių kaitaliojimosi, plg. br. *выглядаваць*: *выглядуваць* (СБГ, 1, 348), *выпастак*: *выпустак* (СБГ, 1, 362), *казюра*: *кузурка* 'vabaliukas' ir kt. Žr. dar СБГ, 1, 352; СБГ, 2, 353, 559.

жліомаць 'žliumbti': Як пачаў жліомаць, то і канца німа. Kem. Žodis tur būt kilęs iš lie. *žliumbti* tarmėse dėl asimiliacijos tariamo *žliūmti*.

жомаць 'žiaumoti': Што ты жомаеш сухі хлеб. Dak. Žodis atėjęs į šnektą iš lie. *žiaumoti*, plg. ir *žiaumoti*, dar plg. алёс.

жыбінтэй 'stačias sienos žibintas': Жыбінтэй добра свеціць. Malk., Juod., Rakaus., plg. lie. *žibiñtas*. Žodis šnektose senas, kilęs greičiausiai iš formos **žibintjus* (> *žibiñčius* 'kas žibina').

жыльвіца, жыльвіцё, жульвіца 'žilvitis': Лісты жыльвіцы бляшчаць. Bistr.; Жыльвіцё нарэжаш і пляцеш кошык. As. Жульвіца крохкая, лісты раскідзістыя. Ind., plg. lie. *žilvitis*, *žilvūtė*, žr. LT, 176. Dėl leksemų šaknyje galimos *ы : у* kaitos, plg. lie. *žiburys*: *žiuburys*, br. *выкапываць*: *выкапуваць* (СБГ, 1, 354).

жырбуль 'grandinės sukutis': Звязала жырбулём тужэй. Gol. Leksema kilusi iš lie. *žvirblis* 'grandinės žiedo sukutis', plg. dar la. *zvirbulis* 'žvirblis'. Dėl šaknies *v* išmetimo plg. kitus analogiškus pavyzdžius, pvz.: br. *абórка* < *абвórка* 'raištelis', lie. *aparā* < *apvarā* 't. p.', *аруніаі* < *арвуніаі*.

журда 'kankintojas, kas nuolat zirzia': Журда еты: бубніць і бубніць; Надаядайць — не баба, а некая журда. Miš., plg. lie. *žurdyti* 'žudyti, kankinti'.

жэгеры 'žaginiai': Сена сушым на жэгеры. Masc. Leksema šnektuje greičiausiai galėjo atsirasti kontaminacijos keliu iš lie. žaginiai, br. tariamų жэгіні ір žagaraī (plg. dar Urb., 59–60).

завалка 'velkė (durų, vartų)': Зачыні дзверы на завалку. Dak. Над варотам завалку закладзі. Gal.; **завалка** 'per arklio odą perveriamas plaukas, pro kurį išteka ligos sukeltas poodinis skystis': При нарыцы даецца завалка: каню пад скурай уводзіць волас, і вада сцякаіць па воласу. Achr.; **завалкі** 'angina': Баліць у горле — завалкі ў яе. Malach.; **завалкі** ў горле. Mer. Šaknis *вал-* greičiausiai lie. kilmės, plg. *valkė* 'durų skląstis' (LKA, 1, 40); *vilkti* 'verti', *valkà* 'trauka' (pvz.: *valkà per kàminą*); *už-vilkti* 'užtraukti', *ap-vilkti* 'aptraukti', *valkius* 'akies, agrastų aptraukimas, plėvė'. Br. *валіць* kaip ір *завал*, *вал* уга susiję su reikšme 'versti', o ne su 'vilkti, traukti'.

зацінлівы 'rambus': Конь зацінлівы, хоць ты под хвост яляўчыну накладай. Рас. Šaknis *цінг-*, be abejo, skolinta iš lie. *ting-ūs*, tarm. *cing-ūs*.

закаблук 'medinis lankas tinklo virvei po ledu pagauti ir ištraukti': Закаблук — абруч у неротах. Malach.; 'žagrės medinis lankas branktui užkabinti': Дзеравяная саха была абведзена дзеравяным закаблуком. Alchouc. Leksema turi tiesioginių savo šaknies ir reikšmės atitikmenų lie. kalboje — *kablūs* 'medinis lankas tinklo virvei po ledu pagauti', *kablukas* 'lankas prie medinių akėčių branktui prikabinti' ir kildintina iš *kab-inti*. Ryšium su tuo, mūsų įsitikinimu, jai giminiško r. *каблук* 'дуга, лука' turimas kilmės aiškinimas (ЭСРЯ, 2, 151) darosi abejotinas.

збліндацца 'susipainioti, susidėti su kitu (kita)': Ён збліндаўся з дрыхой. Val., plg. lie. *blęsti* 'jaukti, maišyti', *blendimas* 'maišymas', *bleñdinti*, tarm. *bliñdinti* 'jaukti, maišyti', plg. taip pat Urb., 50, ЭСБМ, 1, 162–163.

звайкаваць 'užvaikyti': Цябе дзяўчата звайкуюць, хоць ты жаніўся. Sur., plg. lie. *už-vaikyti*.

згамжоны 'suglamžytas': Згамжона пальто. V. Baj., plg. lie. *gamžūotis* 'glamžytis', taip pat *glamžyti*.

згойшыць, згэйшыць 'pagadinti': Згэйшала сукенку што брытка лядзець. Stuk. Ён згойшыў цілівізар. Vec. Дзеўка згойшыла сваю красату. Alchouc., plg. lie. *gaišinti* 'gadinti', *geišamà* 'galas, mirtis', *geišis* 'dalgis'.

злópаты 'iš greitumo': Злópаты так зрабіў. Grauz., plg. lie. *lapatái, lapatúoti* 'šuoiais bėgti'.

змiзганы 'sutrikęs, sumišęs': Ён такі змiзганы. Sin., plg. lie. *su-mizgęs* 't.p.' **змясціцца** 'susimesti': Ужо пшчолы змясціліся ў кучку. Val., plg. lie. *susimėsti* 't.p.'

івалка 'venterio gerklė'. Bak. Leksemos šaknis *вал-* skolinta iš lie. *vilkti, valkà* 'vilkimas', plg. dar *ivilkti* 'velkant įtraukti', *įsivilkti* 'velkant įlįsti'.

іксва, іксвá 'viksva': У балoце іксва расце. Kur., Laip., Malk.; іксвá жосткая. Pan., plg. lie. *viksvà*. Žodžio pradžios *v*, greičiausiai nukritęs br. šnektų dirvoje dėl galimo semantikos išblukimo, dar žr. СБГ, 1, 309, Urb., 52.

інгірышча, інгірычнік 'vingiarykštis': Інгірышча ў балoце расце. Malk.; *інгірычнік* — ліст як рабіна, сцябло высокі і кветка белая. Gem., plg. lie. *vingiarykštė, vingiarykštis*. Žodžio pradžios *v* nukritęs ir forma iškreipta (supaprastinta) br. šnektų dirvoje dėl lie. žodžio sudedamųjų dalių reikšmės nesuvokimo.

нака́лтаниць 'ikalti': Трэба яму добра нака́лтаниць у холаву. Nek., plg. lie. *ikalti*.

ка́лтуя 'spragilkotis': Трымай ка́лтую! Kat., Krev.; 'spragilo buožė' Žod.; 'grūstuvās' Kir., plg. lie. *keltūvē, keltuvē, keltojā* 'spragilkotis' (LKA, 1, 117, dar plg. Urb., 61).

кампава́цца 'gyventi, laikytis': Ча́хо ты ка́мпуіся тут. Bast., plg. lie. *kaĩpas* 'vieta, pastogė prisiglausti gyventi', *kaĩpininkas* 'nuomininkas'.

ка́мпрыца 'pumpurė': Ка́мпрыца ў жорнах. S. Trak. Leksema yra lie. *pumpūrės* varianto *pampūrė* (LKA, 1, 140) suslavintas ir iškreiptas perdirbinys, plg. artimą kitą suslavintą variantą — *pumprica* < *pumpur-ica* (LKA, 1, 140). Tiriamosios leksemos pradžios *k* vietoj *p* bus nedėsningai atsiradęs dėl semantikos išblukimo, realijai iš vartosenos pasitraukus bei jos pavadinimą primiršus. Jos šaknies dvigarsis *am* rodo, kad be formos *pumpūrė*⁸ ir *pampūrė* lie. šnektose galėjo būti vartojama plačiau.

кара́ўка 'nešvarus autas' Lap. Reikšme ir forma šiai leksemai giminingas ir žodis кара́ўкі 'nešvarūs baltiniai' Uchv. Šaknis *kap-* greičiausiai yra [kilusi iš lie. *kar-oti* 'styroti, kaboti'.

кара́ч 'šluostė; rankšluostis su kutais' Alchouc., Malk. Dėl semantikos išblukimo ar dėl patogumo tarti greičiausiai yra nukritęs leksemos pradžios *s* (plg. analogišką br. *лѣмки* < *слѣдкі* 'saldūs' Sem. ir kt. atvejus), ir ji yra tiesioginis br. *скарпач* (plg. dar *скарпачка* 'rankšluostis su kutais' Kəm.) atitikmuo⁹ bei skolinta iš lie. *skarà, skarinys, skarti*, dar žr. LT, 189, Urb., 152, Nepok., 195.

карка́ліна 'kreivas medis' Lisn.; ка́ркаль 'kreivas medis' Vec.; 'neskalus su rietėjęs beržas' Kir.; карка́лісты 'kreivas, išsikėtęs' Lisn.; карка́ліцца 'krūmyti, keroti' Val. Leksemos, mūsų nuomone, galėtų būti sietinos su lie. *kaĩklas* 'gluosnių šeimos medis ar krūmas' (medis dažniausiai būna kreivas), plg. dar *karkalai* 'karklai', *karklõnas* 'lazda'.

карка́ты 'kreivas' Lisn.; карма́носы 'riestanosis' Gem. Leksemos savo kilme sietinos su lie. *kārka* 'kojos linkmuo, gyvulio kulnis', *karkanõsis* 'riestanosis'. *Карма́носы* pirmojo dėmens *m* galėjo nedėsningai atsirasti vietoj *k* dėl disimiliacijos ar dėl semantikos išblukimo.

кари́аты 'kresnas' Dak.; ка́риач 'neūžauga, kas kresnas' Kir., plg. lie. *kernà* 'kas kresnas, žemo ūgio, neūžauga'.

каро́ль 'kumpio dalis, už kurio jis pakabinamas' Pac., plg. lie. *karulys* 'kas karo'.

ка́ршнєць 'karšti, senti' Malk.; ка́ршєць 'karšinti' Bal., Val.; каршє́нь 'karšinčius' Gem. Savo semantika leksemos tapatingos lie. *kāršti, kāršinti, karšiñčius* ir laikytinos skoliniais iš lie.

⁸ Iš *pumpūrės* (*pampūrės*) atliekamos funkcijos mums atrodytų, jog netikslu ją kildinti iš *paĩpti, puĩpti* 'pūstis, tvenkti' (LEW, 667), kadangi ji girnų prapiestėje tėra tik pritvirtintas nejudantis geležinis (seniau medinis) skersinėlis, kiek pakilusių aukštesniu vidurėliu pamautas ant varpstės. Tuo būdu ji pati nė pumpsta 'pučiasi', nė grūdus prapiestėje pumpdama tvenkia. Veikiausiai ji yra sietina arba su *pámpa, pũmpa, puĩpis* 'nedidelis pakilimas, gumbas' (jis skersinėlio viduryje ir turimas!), arba su *paĩmparas* 'pakaboklis, kas pakabintas, pamautas', *paĩmparioti* 'tvirtinti, raištyti, mauti'. Antroji prielaida patikimesnė.

кѣпша 'stora nerangi moteris' Rud. Astr., plg. lie. *kepšys* 'kas niekam tikęs', *kėpša* 'liurbis, kvailys', *kepša* 'kas nerangus dėl apsirengimo, storas'.

кѣрат 'kuliamosios krumpliaratis' Rud. Astr., plg. lie. *kėrė* 'ratelio ropė'.

кілічка 'kielė, ledspira': *Кілічки* праісці не дадуць. M. Pug., plg. lie. *kielė*.

кілпа 'spąstai, kilpa': У *кілпе* сідзеў харошы ліс. Gaz., plg. lie. *kilpa*.

кімса 'kupstas pelkėje': Адні *кімсы* ў балоце. *Кімса* мхом аброшы. Skrud., plg. lie. *kimsas, kėmsas* 't.p.'

кірапла 'kerėpla': Не знаю, як такой *кіраплай* на яблыні залесць. Juod., S. Trak., plg. lie. *kerėpla*, plg. dar Zd., 341, Nepok., 195.

клайшанóhi 'šleivakojis' Pr.; **клішы** 'klišės, perk. kojos': Раставіць сваі *клішы*, ды сядзіць на сонцы. NS, 35; **кльшавы** 'kreivakojis': *Кльшавы* двядзка кльшавата ходзіць. Mag.; ...*кльшавы* ходзіў неяк, непенкна... NS, 10; **клішавы** 't.p.': Такая яна ужо *клішавая* урадзілася... NS, 35; **кльшавы** 't.p.' NL, 109; **кльшніні**, **кльшніні** 'vėžio žnyplės': *Кльшніні* ў рака. Kur. *Клюшніні* рак астаўляець. Sal.; dar žr. LT, 179. Visos šios leksemos, be abejo, vienos šaknies. Jos turi gausių neabejotinų savo atitikmenų lie. kalboje (pvz.: *klaišas* 'raišas', *klaišioti* 'šlubčioti', *kleišas* 'kurio kreivos kojos', *kleišis*, *kleišys*, *kleiškōjis* 'šleivys'; *klišė* 'kliša, kreiva koja', *klišas*, *klišius*, *klišis*, *klišys*, *klišti* ir kt.), todėl esame linkę laikyti jas kilusias iš lie. Šios šaknies darinių buvimas ukrainiečių šnektose ir lenkų raštuose (J. Karlovičiaus žodyne, jo paties tvirtinimu – SGP, II, 382, jie užrašyti iš Lietuvos) bei negalutiniai F. Slavskio samprotavimai dėl galimos jų kilmės (SEJP, 2, 228–229) mūsų nuomonę palieka galioje.

Santykis tarp *кльшніні* ir *кльшніні*, mūsų nuomone, greičiausiai toks pat, koks yra tarp br. *сыраэјска* ir *сыраэјска* 'ūmėdė'. Taigi ir *кльшніні*, *кльшніні*, be abejo, yra vienos šaknies – šaknies *кльш-* dariniai, ir forma *кльшніні* pirminė. O formų *кльш-* ir *кльш-* tarties skirtumą paaiškinti iš tikro sunku. Tačiau, turint prieš akis lie. upelio ir miestelio *Liūtupis* (<*Leñtupis*) BTSR baltarusišką tarimą *Льитупь* (t.y. su kietuoju junginiu *лы*) arba lie. *išlīsti* Lazūnų šnektose dėl br. adstrato tariamą *išlīšć*, galima įtarti, kad kiekvieno lie. junginio *li* kietinimas yra lie. žodžių slėvėjimo rezultatas, palaikomas lie. junginio *ly* (<*len*) tarimo rytų ir pietryčių lietuvių šnektose. Remiantis tuo, galima spėti, kad formos su *кльш-* galėjo būti paskolintos gerokai prieš lie. junginio *ly* atsiradimą.

клаўса 'kas niekų klausosi' Mag.; **клаўсіок** 'kas dedasi nieko nežinąs, vis klausinėja' Gem.; **клаўсічка** 'kas vartoja priežodį „klausyk“' S. Smilg. Leksemos lietuviškos kilmės, plg. lie. *klausai* 'apklausinėjimas', *klūsis* 'kas klausosi niekų ir jais tiki', *klausiuokas* '1863 m. sukilimo dalyvis, vis klausęs, kur caro kariuomenė; kas mėgsta iš šalies pasiklausyti, ką kiti kalba', *klausyk*, *klaūsai* 'klausyk'.

клѣмпы 'apavas su mediniais padais, odiniu viršumi ir užkulniu' Mer.; **клѣмбы** 't.p.' Tuch.; **клѣмбы** 't.p.' Grik., S. Trak., Šjaul., S. Smilg., Malk.; **кльмбы** 't.p.' Žod., Krev., Bak., Gl.; **гльмбы**, **гльбы** 't.p.' СБГ, I, 450. Visos šios leksemos neabejotinai yra lietuviškos kilmės ir sietinos su lie. *klūmpės*, *klūmbė*, *klūmbiai*, dar plg. LT, 178, Urb., 61. Žodžio pradžios ir vidurio g vietoj *k* galėjo atsirasti dėl po *k* einančio sklandžiojo *l* asimiliuojamosios skardinimo įtakos ar dėl žodžio semantikos išblukimo.

клібáты 'raišas, šlubas' Kir., Pac., S. Sel., Sap.; **кльбáч** 'raišis, šlubis' Pal.; **кльбаць** 'raišti, šlubuoti' Kir., Sal., S. Smilg., Asip., Rud. Astr.; **кльба** 'šlubis': *Кльба незграбны ў хадзьбе, клібайць кльба*. Per.; **кльпша** 'raišis, šlubis' Malk., ŽS, 24. Leksemos neabejotinai lie. kilmės, sietinos su lie. *klibas* 'šleivas, klišas', *klibis* 'raišis, šlubis', *klibindà* 'kas šlubas', *klibinėti* 'šlubčioti', *klibzas* 'šlubas', *klibzis* 'šlubis', *klibžėti, klyžuoti* (< *klybžuoti*) 'klišenti, raišti'; *kliþšas* (< *klibšas*), *kliþšis* (< *klibšis*), *kliþšius* (< *klibšius*), *kliþšiuoti* (< *klibšiuoti*) 'šlubuoti'. Dėl **кльб** ir **кльб-** šaknų santykio plg. *клайшанóhi*, dėl *bz : зб* metatezės lie. *klibzas* : br. *кльба* plg. analogišką lie. šnektų *Максвá*, br. *Максва*, r. *Москва* atvejį. Vadinausi, slavėjant lie. *klibzas*, bus įvykusi kalbamųjų žodžio vidurio priebalsių metatezė, ir taip atsirado br. *кльба*.

кльпашь 'klypuoti' Žil., Mir.; **кльпáты** 'besveikatis': *Ён сільна клыпаты*. Vec. Leksemos lie. kilmės, plg. lie. *klypúoti*; *кльпinti* 'klypuojant nueiti', *кльпauti* 'klypuoti'; *kliptyà, klipata*. Dėl **кльп** — **кльп** santykio plg. *клайшанóhi*.

кльмша 'kas sunkiai vaikšto; šleivakojis' Malk.; **кльмшаць** 'sunkiai lėtai vaikščioti, klampoti' Malk., Juod. Leksemos lietuviškos kilmės, plg. lie. *klemšius, kleimšis*, -ė 'kas sunkiai vaikšto'; *klemšti* 'sunkiai vaikščioti'.

кнйжыць 'verkti, nerimauti': *Дзіця кнйжыць*. Krev.; **кнйжэць** 'knibždėti': *Мухі кнйжаць над каструлей*. Nist. Leksemos lie. kilmės, plg. lie. *knigždėti, kniugždėti* 'verkti'; *kniuzėti* 'rinktis, spiestis', *knežėti* 'knibždėti', dar plg. *gnižėti* 'knibždėti'.

княўчыць 'kniaukčioti' Gem., plg. lie. *kniáuķčioti*. Žodžio vidurio *k* galėjo iškristi apiblukus žodžio semantikai.

көйрачка 'kairys, kairė' Malk., plg. lie. *kairys*.

комсць 'plaštaka': *Земля прамокла на комсць. Дошч пеўна на комсць землю прамачыў*. Kir., plg. lie. tarm. *kùmščia*, dzūkų *kùmscia*. Šaknies variantui **кумшчók** 'gniūžtė' (: *кумшчók* шэрсці, паперы. Čyč.) atliepia lietuviškas atitikmuo *kùmštis* 'sugniaužta rankos plaštaka', dar žr. LT, 181, Urb., 63.

көрстацца 'siausti, išdykauti' Msc., plg. lie. *kárstyti* 'laipioti, šokinėti, siausti'.

кóсiць 'kasti'; *Курыцы косяць* храдки. Kur., plg. lie. *kàsti* 'kapstyti'.

крáшпгаць 'draskyti (nagais)': *Кот крашпгаў дзверы*. S. Trak.; 'tvarkytis, dirbinėti, triūsti' Malk., S. Smilg., plg. lie. *krapštýti* 'draskyti nagais; triūsti', dar žr. LT, 179.

крашулі 'krešuliai' Lair.; **крашэнь, крышэнь** 'krešėti': *Кроў начала крашэнь; кроў скрышэўшы, кроў крышыць*. Malk., plg. lie. *krešuliai, krešėti*.

крóпелькі 'kruopelės, krislai, lašeliai': *Кропелькі тлушчу наварху — вот ма-лако жырнае*. Juod. Nors lie. *kruõpos* yra tiesioginis slavų *крупá* atitikmuo, tačiau leksema *крóпелькі*, kaip rodo jos semantika, veikiausiai yra gauta iš lie. *kruopė-lės* (priesaga *-ka-* šiuo atveju žodžiui naujos reikšmės nesuteikia, o yra vien tik kaip jo suslavinimo požymis).

Reikšme 'kriaušis (skardingas, olatas, nuslinkęs)' br. šnektose paplitusios leksemos: **крóша** Gem.; **кроўж** Kur., Malk.; **кresh** NL, 35. Šalia jų vartojamas ir **краўжысты** 'skardingas, su aukštais kriaušiais' Kur., **краўшáсты** 't.p.' Malk., Rakaus. Žodžiai, nors jų fonetinis pavidalas ir nevienalytis (tokie nedėsningi iškraipymai

galėjo atsirasti greičiausiai dėl semantikos išblukimo), kildintini iš lie. *kriaūšis*, *kriaūšas* 'skardis, krantas'; *krauzlīs* 'žiauberė'.

кру́жня 'krūsnis, krūva': Кружня як. Мер.; **крушняк** 'krūsnis' Krb.; **крушы́нка** 'krūsnelė': 3 крушы́нкі на крушы́нку перабегала ласічка. Kir. Žodžiai kildintini iš lie. *krūsnis*, žr. dar LT, 180, Urb., 62. Formos *krūжня* ж galėjo nedėsingai atsirasti vietoj *c* arba dėl semantikos išblukimo, arba dėl priebalsio *n* asimiliuojamosios įtakos, plg. lie. *gniūbtis* : *kniūbtis* 'trauktis į kuprą' ir analogiškus skardėjimo po *n* atvejus, plg. dar Nepok., 171.

кугáкала 'išdykėlis, vaikas': Дай жа, божэ, мне кугакала, яно ж бы мне заплакала... ŽS, 82, plg. lie. *kūgis* 'kūjis' + *kálti* (dėl darybos plg. *dalgākotis* < *dālgis* + *kótas*), plg. dar Jurbarko apyl. *kūgakojis* 'išdykėlis, vaikas, kas laksto triptiodamas', pvz.: *Ir tau dá reikėtų tokio kūgakojo*; *O tu kūgakoji* (sakoma apie mažą vaiką jį pagiriant už mokėjimą trepsėti).

кумшá 'samanos': Усё кумшой зарасло. Juod., plg. lie. *kamšà* 'klampio vieta'.

курмэль 'smulki apvali upokšnių žuvelė, besilaikanti prie dugno akmenų ar įsiraususi į žvirgždą, smėlį': Дзятвара курмелі лапаюць і кошке адаюць. Жырны як курмель. Juod., Achr., Kur., Lisn., Val., Psn., Miš., Rag., plg. lie. *kurmtis* 'gaustis', *kuĩmoti* 'storai rengtis', taip pat *kūrmis*; dar žr. Laum., 97–98.

кусныкэ́ 'plonosios svogūno šaknelės' NS, 79. Nors fonetinis leksemos pavidas dėl galimo semantikos išblukimo ar kitų priežasčių pakitęs, iškreiptas, tačiau, mūsų nuomone, ji kildintina iš lie. *kasnỹkai* 'kaspiniai'.

ку́шла 'kas storai apsirengęs': Накрыў многа ханучоў і ходзіць як кушла. Gem.; **кúшлы** 'silpnas, menkas' Čuč.; **кушлáты** 'kuoduotas': Кушлата курыца. Gem.; М.Аус.; **кушлáценькі** 'kuoduotas': Кушлаценька курыца. Gem.; **кушма́к** 'apžėlę lyties organai' Malk.; **кушóт** 'šiurkšti pabalių žolė, briedgaurė' Navas. Leksemos yra neabejotini lietuviškos kilmės šaknies *kuš-* dariniai, plg. lie. *kušlà* 'kas apžėlęs, gauruotas; kas prastas, menkas, mažas', *kūšlas* 'apžėlęs, gauruotas; prastas, menkas', *kūšenos* 'prastas linų pluoštas; pagrėbstai', *kūšinė* 'žieminė, kailinė kepurė', *kūšažolė*, *kūšgauriai* 'šiurkšti pabalių žolė'. Slavėdamos jos išlaikė nepakeistą lietuvišką kamieną, o slaviškos priesagos dedamos prie jo (plg. dar LT, 181).

кя́блы 'menkas, silpnas, suvargęs': Я ужо кяблая: тут баліць, там баліць. Malk.; **гя́блы** 'prastas' Krb., plg. lie. *kēblas* 'nevikrus, nerangus; prastas, menkas, silpnas', dar plg. Urb., 60. *g* : *k* kaita galima tiek lie., tiek ir br. šnektoms, plg. lie. *gnaibýti* : *knaibýti*; br. *клумпы* : *глумбы* 'klumpės'.

лагáсь 'legėsis, tokia žolė' Vait., plg. lie. *legėsis*, tarm. *lagėsis*.

лампéка 'medžio gabalas' S. Smilg., plg. lie. *lampėkas* 'šlapėkas, drėgnas medis'.

лáкты 'laktos' S. Smilg., plg. lie. *lāktos*.

лапéза 'kas nerangus, nevikrus' Achr., plg. lie. *lepėža* 't.p.'.

лапінéк 'lopinukas': Лапінéк палатна. Vug., plg. lie. *lopinūkas* 't.p.'.

Reikšme 'krūva šakų miške' br. šnektose pažįstamas **лаўж** Juod.; **лоўж** Pas., Az., M. Auc., Bag., Niz., Vec., Rud., Rud. Astr., Pl., Lap., Uchv.; **лаўшы** Mač.; reikšme 'nešvarūs baltiniai' – **лоўж** Bag., Pas., Az., Vec., Rud.; **лаўжó** Gruz.; 'seni rūbai' – **лаўжó** Kur.; **лоўж** Sal.; 'žvėries guolis' – **лаўжó** Mer.; **лаў-**

жышча Kur., Val.; лóўжышча V. Nest.; 'ko nors krūva' — лоўж Az., Vec., Rud.; 'lenta prie avilio' — лаўжó Gl.; 'tingins, kas nevikrus' — лаўза Dzmit. Visos tos leksemos yra gautos iš lie. *láužas* ir yra analogiškų jo reikšmių 'krūva žabų, šakų, medgalių; žvėries guolis; suversta netikusių daiktų krūva; apsilaidėlis' atitikmenys, žr. Urb., 64. Forma su kamiengalio š (*лаўшó*) galbūt atsiradusi iš dažniau vartojamos vns. vard. formos su suduslėjusiu žodžio galo ж; forma *лаўза* — ypač pasidavusi slavėjimo įtakai, plg. dar Араш., 33, Nepok., 187.

лёмза 'vėpla, žioplys' S. Trak., plg. lie. *lémza* 'mėmė, liurbis'.

лѣўкі 'kiaulių kaklo liaukų uždegimas': Лѣўкі свиню схвацілі. Gem.; 'kiaulytė, tokia žmonių liga': Лѣўкі ат прастуды бываюць. Juod., plg. lie. *liáukos* 'kiaulių kaklo uždegimas'.

лўбня 'rogės su atrama' Masc.; лубнячка 'šventadienės rogės' Malk., plg. lie. *lubnià, lùbnios* 'darbinės su atrama rogės'.

лукишт 'vandens lelija': Лукишт белы і жоўты. Juod., plg. lie. *lùkštas* 't.p.'

лўкшты 'lukštai, ašakos': Лукишты — высеўкі ад грэцкай мукі. S. Smilg.; лўкшчыць 'aižyti, lukštenti' Bistr., plg. lie. *lùkštas* 'lupena, kiautas', *lùkštinti* < *dzūkų lùkščyć* 'aižyti'.

люн 'liūnas' Malk., Čyč., Rag., Achr. ([лун, лўні]); лўны 'dirvonas prie ežero' Malk., Juod.; лўна 'gili sūkuringa vieta upėje' S. Trak., plg. lie. *liūnas* 'linkstanti samanų pluta prie pelkėjančių upių ar ežerų; klampynė, marmalynė', *lūnas* 'dirvono pluta'.

лэйдацца 'leistis, bėgti' Zb., plg. lie. *lėidinti* 'vienam kitą paleisti kur vykstant', *lėistis*.

лўрба 'stora skiedra' Gem., S. Trak., dar žr. LT, 182; 'plati suartos vagos riekė, luitas' Gem.; 'storas lašinių gabalas' Gem.; 'putlus snukis' (niek. apie žmogų): Як дам у лорбу. Bis. Remiantis 'storumo, riebumo, nerangumo, putlumo' ir pan. reikšmės turinio segmentais, įeinančiais į čia nurodytas visas žodžio *лўрба* reikšmes ir tarpusavyje jose susiliečiančiais bei jas jungiančiais, esame linkę manyti, kad homonimais tų reikšmių laikyti nėra pamato. Leksema aiškiai prisišlieja prie lie. *liūrà* 'kas labai riebus, nutukęs', *liūrba* 'stora skiedra; kas nevikrus; nieko neišmanantis žmogus', *liūrius* 'miegalius'.

лўмша 'menkas žmogelis, menkysta' Lisn., plg. lie. *lamšėlis* 'kas visų niekina mas, stumdomas; pastumdėlis'.

лўпша 'lepšė, ištiža': Сядзіць як лўпша. Malk.; лўпшўк 'lepšiukas, toks grybas' Šved., Malk.; лўпшўк 'lepšiukas' Rak., plg. lie. *lėpšė, lėpšiukas*.

мазўюка, мазя 'verksnys' ŽS, 156, plg. lie. *mąžius, mąžė, mąžiukas* 'mažas vaikąs'.

маргулэ 'žvaigždės akyse' ŽS, 144, plg. lie. *margulys* 'mirkėjimas (akyse); prastat matymas', *maĩgti* 'raibti (akyse)', *maĩgaliuoti* 'mirkuliuoti', dar plg. Urb., 65.

мáршка 'šilta antklodė' Sl., plg. lie. *márška* 'iš storų siūlų austa antklodė'.

маўра́ 'maurai' Gem., plg. lie. *maurai*.

мелініс 'milinys, girnų kotas': Мелініс устаўляе ў лапку. S. Smilg., plg. lie. *milinys, milinis* (LKA, 1, 137).

міндіць 'mynioti': Чалавек сам сваю долю **міндіць**. Kur., plg. lie. *mindy-ti*.

міргацець 'mirgėti': *Міргацеюць* зоркі на небе. Klad., plg. lie. *mirgėti*.

мінтаць 'minti, vaikščioti': *Мінтаець* бес толку кожны рас. Krab., plg. lie. *minti*.

мішкінь 'raudonikis': *Мішкінёў* набраў добра. Golm., Kud., S. Trak.; **мяшкінь** 't.p.' Meg., plg. lie. *miškinis* 'lepšė'.

мнэя 'mynėja': *Мнея* прыняла сена. Žid., plg. lie. *mynėja*.

мэнтаць 'naršyti': *Мэнтала мэнтала* і не купіла. Salen., plg. lie. *mėsti, meičia, meitė* 'naršyti, rausti', *meitalas* 'jovalas, mišinys'.

нэрамасць 'nerimas': Маю *нэрамасць*. Rūdn.; **нэрмасць** 't.p.': Пры *нэ-расці* раўла. Mal., plg. lie. *nėrimastis*; dar žr. LT, 184.

нявала 'tinginys': *Нявала* — лянiвы чалавек. S. Smilg., plg. lie. *nėvala* 'apsileidėlis'.

нямўні 'kelmučiai': *Нямуні* — хрыбы укусныя. Malk., plg. lie. *nemūnės* 't.p.'

няшы 'paščiai': *Няшы* для вады. Mag., plg. lie. *nėšiai* 't.p.'

павідлівы 'pavydus': *Павідлівы* чалавек. Pas., Rud.; 'godus': *Павідліва* карова. Rud., Bag.; **павідны** 'pavydus': *Павідны* хлапчук. Рас., plg. lie. *pavydus*.

пагалышка, пагалышына 'pagalys': Узяла *пагалышку* і па спіне. Лядзі, *якая пагалышына!* Mal., plg. lie. *pagalys*.

падгэрысты 'išgeriantis, mėgstas išgerti': *Падгэрысты* муж ў яё. Č. Sel., plg. lie. *gėrti, gėrėjas* 'kas mėgsta išgerti', *gėrėti* 'užgerti i sveikata', *pāgėrinės* 'išgertuvės', *pageriantys* 'išgeriantis'.

паділба 'kas vaikšto akis nuleidęs': *Паділба* кажуць на сабаку. Mal., plg. lie. *padilba*.

пажлубінаць 'žlebanoti': Mag., plg. lie. *žlebanoti, žlebėnti*.

паклыпніць 'klyptelėti': Нага *паклыпнула*, чуць не праваліўся. Kur., plg. lie. *klipti, kliptelėti*.

пакуль 'dagtis iš pakulų': *Пакуль* — скручаная анучка падпаліваць, што. Rud. Astr., plg. lie. *pākulos* 't.p.'

пакупінець 'iškorporinėti': Пшолы трэба *пакупінець*. S. Smig., plg., lie. *korporinėti*.

пакурэць 'nukurti, nubėgti': *Пакурэў* у хату. Šč., plg. lie. *pakūrti* 'nubėgti, nukurti'.

паляўкі 'paliaukės': Свіні на *паляўкі* хварэюць. Kud., Gem., Rūdn., Malk., plg. lie. *paliūkės*.

памёт 'pamatas': Прымян на *памоце*. Vostr., plg. lie. *pāmatas*.

панціна 'raginė atauga': *Панціна* — костка ў ніжняй часці *nahi* ў каня. Msc., plg. lie. *pentinas*.

пасоўгаць 'pasaugoti': *Пасоўгай* дзіця. Ug., plg. lie. *pasāugoti*.

пімпа 'pempė' Gaz., plg. lie. *pėmpė, tarm. pīmpė*.

пімплі 'padaigos': *Пімплі* растуць, як куры ліняюць. Laip., plg. lie. *pīmpólas* 'argamas, antauga', *pīmpis* 'spuogas'.

пірагі 'peržvalgos': Бацькі едучь у *niragi*. Ryb., plg. lie. *regėti* bei nagrinėjamos leksemos semantinius atitikmenis *péržvalgos*, *péržiūros*, *pérveizos*.

пóгеладзь 'šalna, pašalimas': *Погеладзь* спала. S. Smilg., plg. lie. *pagelatis*, *pāgelas*, *pagelà* 'šalna; šaltas žvarbus oras'.

подзінка 'puodynė': *Подзінка* ад малака. Malk., plg. lie. *puodynė*.

плóўшы 'sėlenos': *Плоўшы* ад грыкі. S. Smilg.; *Плоўшачкі* ад ячменя. Par., plg. lie. *plaušos*.

пóйсы 'paišos, suodžiai': *Пойсы* на невымытай рубашцы відны. Val., plg. lie. *paišos*.

пóршак 'paršelis': *Поршак* — слабае парасё. Rud. Astr., plg. lie. *pařsas*.

пóткі 'pautai': Яго *поткі* відны — які срам. Par., plg. lie. *paūtai*.

пóшань 'pašinas, rakštis' Priv., plg. lie. *pāšinas*.

прóга 'spraga, neužtvertas tvoros tarpas': Гані коні ў *прогу*. NL, 144; plg. lie. *próga* 'spraga', *próguma* (<*spróguma*) 'tarpas'.

праману́нь 'perdurti': *Праманула* карова карову. Msc. Leksema turbūt yra **прамаўнуць* fonetinis perdirbinys, kurio šaknis kildintina iš lie. *máuti* 'durti, kirsti, smogti'.

прышчы́ць 'peršėti, niežėti': *Прышчыць* паляц. Vostr. Leksema greičiausiai yra atsiradusi iš **niršчыць*, **няршчыць* dėl metatezės, ir dėl to kildintina iš lie. *peršėti*, *perštėti*, plg. dar tos pat kilmės *пяршчыць* 'peršėti'. Gruz., Mag., Juod.

пў́нктамі, пў́нтамі 'tarpais': *Пунктамі* хмары ідучь. Žid.; *Пунтамі* нава-рыць добра, а *пунтамі* бунтуеца. Bak., plg. lie. *pūnktais*, *pūntais* 't.p.'

пў́тра 'putra' Achr.; **пугт́рый** 'tirštas' NL, 36, plg. lie. *putrà* 'tirštas valgis', dar plg. LT, 187, Urb., 149.

пу́ціна 'putinas': *Пуціна* смачна зімой. Kad., Alch.; **пу́цінка** 'putinėlis' Dak.; **пучы́на** 'putinas' Kir., plg. lie. *pūtinās*.

пя́да 'pėda': *Пядою* наступіла на шышку. Čuč., plg. lie. *pėda*.

пья́лка 'pelkė': У *пьялке* журавіны. Čuč., plg. lie. *pėlkė*.

рагóйшы 'ragaišis': *Рагойшы* мы пяклі. S. Trak., plg. lie. *ragaišis*; dar žr. Urb., 149.

ра́гуці 'rogutės': Бацька мой *рагуці* захіліць мох. Malk., plg. lie. *rāgutės*.

ра́плі 'vėžio žnyplės': *Раплі* рака. Skrud., plg. lie. *rėplės*.

раў́сці 'gaudoti': Ён *раўсці* зарас пачне. Kad.; **раў́длівы** 'graudus': *Раўдлівы* унук. Baj.; **роў́ма** < *роў́дма* 'gaudote': Ён *роўма* крычаў. Padv., plg. lie. *rāus-tėti* 'gaudoti', *rāusta* 'gauda'.

ру́нклі 'runkeliai' Dubr., plg. lie. *ruñkliai* < *ruñkeliai*.

Reikšme 'rūpestingas' aptinkami *рун-* šaknies variantai: **ру́патлівы** (<greičiausiai iš *ру́пастлівы*) Liub. ir **ру́песлівы** (<*ру́пестлівы*) Sur. Kiti dariniai: **ру́пінец** 'rūpestis' Ap.; **бязру́паты** 'nerūpestingas': *Бязрупаты* ён такі і будзя жыць. Liub.; **зару́піцца** 'pasirūpinti': Калі *зару́піся*, будзеш мець. V. Baj.; **ня ру́піцца** 'nerūpi': *Ня ру́піцца* яму схадзіць у маці. Sinš.; **пару́піцца** 'pasirūpinti': *Пару́пілася* устаць. Malk. Šaknis lietuviškos kilmės, plg. lie. *rūpà*, *rūpas*,

rūpė, rūpenià, rūpestė, rūpesnis 'rūpestis', *rūpas, rūpingas* 'rūpestingas', *rūpėti, rūpautis, rūpotis, rūpinti*; dar žr. LT, 188, Urb., 149.

урымспіць 'nurimti': Сын не урымспіць ніяк. Gur., урымспіцца 'ramintis': Не урымспіцца яму. Sam., Dak., ŽS, 176, plg. lie. *rimstyti* 'rimti', *rimstus* 'ramus'; dar plg. Urb., 150.

Reikšme 'skerstuvės' aptinkamos leksemos: **скварстунне** Dziag.; **скварсты** Šveil.; **скярстўля** Daug.; reikšme 'pietūs iš skerstuvių' — **скварста** Masc. Žodžiai kilę iš lie. *skerstuvės*, bet dėl semantikos išblukimo daugumos jų fonetika nedėsnin-gai iškraipyta.

скорсы 'rogių skersiniai' Kaun., plg. lie. *skėrsis, skersinė* 'gaktinis' (LKA, 1, 103).

скрябатаць 'skrebėti': Мышы *скрябатаюць*. Krap., plg. lie. *skrebėti* 'krebž-dėti'.

сласты 'spąstai, slastai' Dain., plg. lie. *slāstai*.

смількініс 'smilkinys' Priv., plg. lie. *smilkinys*, dar plg. LT, 189.

смэрглі 'snargliai' Kalan.; **шмэргля** 'snarglius, nesubrendęs jaunuolis': Ён такі шмергя, за яго не пайду. Achr., plg. lie. *snarglys, snařglius*. Leksemų foneti-ka nedėsnin-gai iškraipyta greičiausiai dėl semantikos išblukimo.

снаўдалі 'gėlės snaudalės': *Снаўдалі* — кветкі такія маленачкія. Čyč., plg. lie. *snaudālės* 't.p.'

сómнік 'graibštas žuvis gaudyti' Berš., plg. lie. *sāmtis, samtukas* 't.p.'

спаділба 'iš padilbų': Паглядзеў *спаділба*. Rym., plg. lie. *iš padilbų*.

спрындыцца 'pasikelti, užsilipti, užsikarti': Кот *спрындыўся* на стул і спіць. S. Dal.; **спрэндзіцца** 'iškelti žydinčią galvą': Мак *спрэндзіўся*. Lit.; **заспрэндзіцца** 'įsitempti, įsirežti': Яму поткі (=pautai) *заспрэндзіліся*. Par.; Другі танцюя — нічаго, а другому — і *заспрэндзіцца*. Kur., plg. lie. *įsisprėsti* 'įsirežti, įsitempti, įsiveržti', *pasi-sprėsti* 'pakilti'.

спрындляваць 'riekti didelėmis riekėmis' Maš., plg. lie. *sprindis, sprindinis* 'ilgumo per sprindį', *sprindžiūoti* 'ką daryti išriečiant lankus'.

стоці 'stačiai': *Стоці* ставіліся упоры. Mag.; *стоць* 't.p.': Ён упаў *стоць* ха-лавой. Kur., plg. lie. *stačiai, tarm. stāčiai, stāčiai*.

стрымбўль 'sustorėjęs žyduolis kotas': Цыбуля ў *стрымбўлях*. Kasc., Kales.; **стрымбўлік** 'pumpuras': Набраў букет *стрымбўлікаў*. Buik., plg. lie. *strimbokas* 'mažas kokio daikto (pvz., dešros) galas', *striūmbilas* 'medžio gabalas', *strimbu-las* 'stambas', *striūmbė* 'karvė su nutraukta uodega'.

стугур 'ant keturių karčių prikabinama pakeliama ir nuleidžiama pastogė šie-nui, šiaudams krauti': *Стугур* сена. Val., plg. lie. *stūguras* 'stuburas, stagaras, stulpas', *stugurys* 'kamblys, kotas', *stūginti* 'įtempti, įrežti'.

стумá 'stuomuo': От жонка — ні хараства, ні *стумы*. Pug., plg. lie. *stuo-muo, stuomas* 't.p.'

стумбэль 'stambas, stagaras' Čyč., plg. lie. *stāmbas*.

сувалка 'piktžolė, sutraukianti augalus į krūvą': *Сувалка* ціснула ячмень. Mer.; У бульбы шмат *сувалкі*. Laz., Padv., Berd., plg. lie. *sávalka, tarm. súvalka* 'suvilкта, sutraukta krūva', *vīlkti*.

суборка 'pavarža, diržas aplink arklio pilvą pakinktams priveržti' Msc., plg. lie. *sąvara* 'suveriamoji dalis, sankaba'.

сугрэбкі 'pagrėbstai': Пойсавалі *сугрэбкі*. Mag., Rakaus., plg. lie. *sùgrėbos*.

сужджэнь 'šnarėti': Хмара *сужджэнь*, будзя дошч. S. Smilg.; **сушчэнь** 't.p.': Хвошч *сушчынь*. Sol., plg. lie. *šiuğždėti, šiužėti* 'šnarėti'.

сукраваты 'sukrus' Malk.; **сукрысты** 'sukrus, garbiniuotas' Lisn.; **сукравіцы** 'garankštys' Kaun.; **сукараткі** 't.p.' Rud. Astr., Rud., Alb., Mač., Kur., plg. lie. *sukrūs*.

сўспары 'sąsparos' Malk., plg. lie. *sąsparos*, tarm. *sūsparās*.

сўтра 'kas nešvarus, apsileidęs': Баба брудная, ходзіць як *сўтра*. Pal., plg. lie. *sùtros* < *srùtos*; *sutrà* < *srutà* 'apsileidėlis', Nepok., 183.

сутыкаць 'sutikti': Пашоў з поезду *сутыкаць*. Sol., plg. lie. *sutikti*.

сцібклі 'spaliai': *Сцібклі* сыплюцца ад льна як трэплем. S. Smilg.; 'spygliai': *Сцібклі* хваі і ёлкі. S. Smilg.; 'padaigos': *Сцібклі* — вырасты пёраў послі лінкі. S. Smilg., plg. lie. *stibiklis* 'spyglys; kaulas, stagaras', *stibikas* 'smaigalys', *stibilas* 'stiebas, stagaras', plg. dar LT, 190.

сцібіцца 'stiebtis': Чахо тѣ *сцібіся*. S. Trak., plg. lie. *stiėbtis*.

Reikšme 'augalo stiebas be lapų' vartojamos leksemos: **сцімбір**: *Сцімбір* без лісцкаў стаіць. Juod.; **сцімбірок**: *Сцімбірок* у трыпутніку. Achr.; **сцімбўр**: *Сцімбўр* — сцябло ў травяністых раслін. Stral., Sol., Dak.; *Сцімбурь* пасохлі. Gem.; **сцімбурок**: *Сцімбурок* у травы. Stral.; *Сцімбурок* буракоў. Ind.; **цымбўр**: *Цымбуроў* не хочьць есці карова. Alchouc.; *Цымбурэ* наламала ад буракоў і зварыла. Mir.; Асталосо адно *цымбурэ*. Malach.; Картаплянік без лісця то *цымбўр*; *Цымбўр* на чым табак расце. Dzian., ŽS, 176; **цымбурэ**: *Цымбурэ* добра свіням. Karob.; reikšme 'plunksnos kietoji dalis' — **сцімбір** Juod.; **сцімбюр** Rag.; reikšme 'lapakotis' — **сцімбўр** Gem., Mas.; 'stiebas su žiedu' — **сцімбўр** Gem.; **цымбўр**: *Цымбуля* ў *цымбурь* пашла. Met.; Шчаўя мабыць ужэ ў *цымбуры* палезла. ŽS, 176; 'kultai' — **сцімбурэ** Gem.; 'daigai' — **сцімбурь**: Пусціла *сцімбуры* картопля. Asip., Masc., *Сцімбурь* шпарага. Gem.; 'vytinis' — **цымбўр**: *Цымбуром* выцяў яго. Alchouc. Visos šios leksemos vienos šaknies ir yra lietuviškos kilmės, plg. lie. *stimb̃bas* 'stambas', *stimb̃baras* 'stabaras', *stimb̃barys* 'vytinis', *stimb̃beras* 'buroko kotelis', *stimb̃biras* 'stiebas, stagaras; plaukų kasa', *stimb̃biras*, *stimb̃burys* 'stiebas, stagaras', *stimb̃birys* 'plunksnos kotelis' ir kt. Kai kurių šių baltarusių leksemų pakitusi fonetika greičiausiai yra svetimžodžio adaptacijos padarinys. Dėl galimo žodžio pradžios *s* nukritimo formose su *цымб-* plg. *карáч*, *лáтки* < *слáдки*. *ы* formose su *цымб-* yra atsiradęs iš *i* dėl prieš einančio kietojo *ц*.

тарляцца 'terliotis': *He тарляйся*, рабі, што нада! Kaun., plg. lie. *terliótis*, *terlà*.

трупцець 'trupėti': *Трупціць* збан, ба трэснуў. Sinš.; *Трупціць* шклянка. Gut., plg. lie. *trupėti*.

трынкаць 'skambinti fortepionu': Ён трохі *трынкаць*, но не скажу, што добра hraіць. Šil., plg. lie. *trinkinti* 'daryti ką bildinant, trinkinant'.

тўпча 'tūpčiojimas': *Тўпча* каля гэтае печы гаш ноhі адбірая. NS, 24, plg. lie. *tūpčius* 'kas tupinėja', *tūpčioti*, *tupinėti*.

цёрпнуць 'tirpti': *Церпнулі* рукі. Рас.; **цёрхнуць** 't.p.': *Церхнуць* ногі. Krev., Bak., Vostr., Žil., plg. lie. *tiŕpti*.

цікаваць 'tykoti': *Котка цікуець* мышы. Skrud., plg. lie. *týkoti*.

цінцель 'bulvinė košė': *Цінцель* таўклі і бульбу ціскалі таўкачём. Juod., plg. lie. *čincėžlius* 't.p.', dar žr. LKK. — V., 1966, t. 8, p. 169–172.

цынцаль 'kutas': Абрызгаўшыся спадніца, *цынцалі* вісяць, от баба ніраха. S. Smilg.; Новы мацерыял і абрызгаўся, сколькі *цынцалёў*. Achr.; *Цынцаль* атарві, а то вісіць. Juod.; **цынцыляць** 'styrinėti be darbo': *Цынцыляя* дзень пры дні, нівець дзе. *Цынцыляць* з хаты у хату... ŽS, 161, plg. lie. *tiñtalas* 'kas tinta-luoja', *ciñcalas*, *cincōlas* 'maskatuojantis papuošimas', *ciñciliuoti* 'bastytis', *cinci-lija* 'darželio gėlė, kurios žiedai karuliuoja'.

чыкілда 'kas nerangus': Якраз з *чыкілдою* хэдакай прыдзяш у нас. NS, 40; **зачыкілдаць** 'apšlūbti, pradėti nerangiai vaikščioti': *Зачыкілдаў*: наха балиць. Alchouc.; **пачыкілдаць** 'lėtai nerangiai nueiti': *Ужэ пачыкілда* Алена ў краму... NS, 116, plg. lie. *čikilda* 'šiurkšti, nemandagi moteris'. LKŽ, 2, 107 pateiktas *čikildos* reikšmei pailiustruoti sakiny *Tokia tę iš jos merga — čikilda, o ne merga rodytų, kad lekšemos reikšmei labiau būdingas prastumo, o ne nemandagumo niu-ansas. Leksema, be abejo, yra garsažodinės kilmės dūrinys < *čik-kilda* (plg. *klibilda* < *klib* + *bilda*, plg. dar *čiukčiūoža* 'velkant kojas', *čiukėnti* 'eiti smulkiais žingsneliais'; *kildakōjis* 'šlubis', *kildikšt* (apie raišo ėjimą), *kiuldinti* 'pamažu net-virtai eiti, kėblinti'. Dėl *čik*:- *čiuk*:- ir *kild*:- *kiuld*- galimo santykio plg. *šilta* : *šiu-łta* ir pan. Jos tikras giminaitis (nežiūrint ankstesnių etimologinių samprotavimų) greičiausiai yra ir r. *щеколда* (ЭСРЯ, 4, 500).

чыршулі 'išspirgos': *Каша з чыршулямі*. Achr., Juod., plg. lie. *čirškuliai* 't.p.'.

шална 'šerkšnas': Дзісь *шална* — усё бела бела. Meg., plg. lie. *šalnà*.

швэпла 'kas netvarkingas' Sal., Bak.; **швэпла** 't.p.': У цябе вельмі непры-стойны від, ходзіш як *швэпла*. NS, 138. Esame nuomonės, kad lekšemos sietinos su lie. *švėplas* 'neaiškiai kalbantis', *švėplė* 'kuri švepluoja'.

шкілянда 'skilandis': На палудзень узялі *шкіляндэ* кавалак і хлеба абяртно. NS, 15; **шкіляндзік** 't.p.' Gaz.; **шкілєнда** 't.p.': *Шкілєнды* ў гэтым ходзя паелі да лета... NS, 48; **шкілянда** 'kraujiniai ar bulviniai vėdarai' Čech.; **шкілєндра** 't.p.': *Шкілєндра* з цёртай бульбы смачнейшая чым з крупамі. NS, 138; **шклєндра** 't.p.' Bak.; **шкілєнда** perk. 'lūpa': Адвесиў *шкілєнду*. Mir. Lekšemos kilusios iš lie. *skilādis*, dar žr. Urb., 156. Jų formų variantai ir reikšmės atspalviai rodytų, kad tokie įvairavimai galėjo atsirasti dėl faktinio realijos pasitraukimo iš vartosenos ir ryšių su nevienoda jų adaptacija skirtingose baltarusių šnektose.

шлōкшны 'karnos': *Шлōкшны* дзяром з ляшчыны. S. Trak. Leksema kilusi iš lie. *shuoksnà* 't.p.', plg. LT, 189.

шлўбы 'raišas, šlubas': Ён даўно *шлубы*. Skrud., plg. lie. *šlūbas*.

шуплаваты 'apyžioplis': Ён такі *шуплаваты*. Kir., plg. lie. *žiōplas*.

шурпулі 'šiurpuliai': *Шурпулі* ідуць па сьпіне. Skrud., plg. lie. *šiurpuliai*.

шынтыклёр 'ilgas su platėjančiais į apačią įdūrimais išėiginis senoviškas si-jonas': *Шынтыклёр* не каждая насіла, не ў каждой быў. V. Baj.; Даўней ў *шы-*

нтыклары ў касцёл хадзілі бабы. Kir. Kadangi realija seniai iš vartosenos pasitraukusi ir leksema prikeliamą iš užmaršties tik senų žmonių praeities laikų prisiminimuose, pats žodis neaiškus, jo daryba neskaidri. Be to, tikroji jo forma gali būti ir kiek primiršta bei dėl to iškraipyta. Daugiau panašios ar paralelinės darybos bei reikšmės žodžių baltarusių ir jų kaimynų rusų bei lenkų kalbose mums rasti nepavyko. Pagal semantiką ir formą шынтыклар уа panašus į tokius lie. dūrinis, kaip šimtaklōstis (ar hibr. šimtakvōldis), šimtasiūlis, šimtasklōpis, šimtašākis, šimtažiēdis. Be to, lie. turimi ir tokie žodžiai, kaip skliūras 'rēžis, medžiagos sklypas, atraiža' ir kliūrmās 'gabalas', kurių semantika ir forma, galima sakyti, kone sutampa su antruoju — клор dėmeniu. Taip pat ir pirmasis jo dėmuo шынты- labai primena lie. šimtas, ypač iškraipytą jo formą šiūntas, minimą Vaižganto kaip tikrą lietuvių šnekamosios kalbos faktą⁹. Dėl to br. шынтыклар уа rimto pamato laikyti lie. kilmės leksema, atsiradusia iš lie. šimtas ir skliūras (ar kliūrmās) ir dėl svetimžodžio baltarusių šnektose adaptacijos ar jo primiršimo iškraipyta. Panašaus kai kurių žodžių formų iškraipymo yra ir lietuvių kalboje. Pavyzdžiui, paimkime kad ir žinomos mįslės žodžius: čimčiūbis dešimčiūbis vandens paukštis viena koja (kopūstas), kur čimčiūbis iš tikrųjų yra ne kas kita kaip šimtšūbis 'šimtą kailinių vilkintis', o dešimčiūbis — dešimtšūbis 'dešimt kailinių vilkintis'.

юдзінь 'skaudėti': Трошки юдзінь, п'еш лячное зеле. Alchouc.; юдыты 'išvesti': Куды ёхо юдыш. NL, 99; з'юдзінь 'įkalbėti bloga daryti' Alchouc.; Узыюдзіцца 'įsiaurinti': Узыюдзілася дзіця сяходня, цэлы дзень нідае нікому спакою. ŽS, 97–98. Leksemos skolintos iš lie. jūdinti 'skaudėti, mausti; gaudinti, jaudinti; skatinti ką daryti', judinys 'sujudimas, sumišimas'.

з'юдзінь 'juodinti, dergti, šmeižti': Зюдзіла яна яхо. Bagr., plg. lie. jūodinti 't.p.' jūdėti 'juoduoti'.

юдрá 'linų piktžolė': Юдра — як лён, толькі калючая, вяршок коліцца. Rag.; юдрыца 't.p.': Юдрыца расце і ў жыці, зярнюшка нібальшое, мякіны многа. Bal., plg. lie. judrà, jūdrė 'linų piktžolė'.

юрдыка 'išdykaujančių vaikų būrys': Юрдыка — так наворяць у нас на малых дзяцей, калі яны зьбіраюцца хрумадой. ŽS, 19, plg. lie. jūrdinti 'erzinti, jaudinti, kurstyti, raginti, siundyti', jūrytis 'niršti', juřšti 'drumsti, miešti', juřštvas 'tankumynas', jūrti 'jūruoti, sujusti'.

яўя 'klojimo priestatas linams džiovinti' Čuč., plg. lie. jáuja, dar plg. Urb., 58–59.

яўра 'jaura': Яўра — як хліна: на яўры слаба расцець. Яўра сіняватая, ні то белая, ні то жоўтая. Ach., Juod.; явўра 't.p.': Явўра — зямля няхліністая, а такая падзолістая, цяшкая, да ей боп садзілі і ячмень сеялі. Mag., яўрысты 'jaurinis': Яурыстая зямля. Ach., plg. lie. jáura, jáurinis.

Straipsnyje nagrinėjama apie 300 šiaurvakarinėse br. šnektose dabar vartojamų lie. kilmės žodžių, nurodoma jų geografija. Didelė jų dauguma nebuvo iki šiol žinomi ar plačiau minimi. Remiantis išdėstyta medžiaga, galima daryti tam tikrų išvadų:

⁹ Žr. Lietuvių literatūros istorija. — V., 1961, t. 3, d. 1, p. 270.

1. Patekdami į br. šnektas, lie. žodžiai jose adaptuojasi, paklūsta jų dėsniams, įgyja slavišką galūnę, priesagą, priešdėlį. Tačiau tokio žodžio šaknis ilgiausiai išlieka nepakitusi, šiai niveliacijai pasiduoda sunkiausiai ir neretai ilgiau išlaiko lie. šnektoms būdingą tarmišką fonetiką (plg. *зрумѣа, кумиуа, нѣмна, сѣснары, сѣмпа* ir kt.). Tačiau apskritai skolinių fonetika, taip pat morfologija ir semantika nuolat kinta. Tas kitimas formuoja tam tikrus ryškesnius dėsningumus. Iš ryškesnių pakitimų pastebėta, kad subaltarusėjusių žodžių forma neretai paprastinama. Visų pirma siaurėja šaknies vokalizmas: lie. *a* verčiamas *o* (*pāšinas* – *пóшань*), *ai* – *oi* (*pašos* – *пóусы*), *am* – *om* (*sántis* – *сóмѣк*), *ar* – *or* (*dařžas* – *дорѣ*); vienbalsinami šaknies dvibalsiai: *ei* – *э* (*geibti* – *зѣбнуць*), *uo* – *o* (*akúotas* – *акóта*); išmetamas dvigarsio priebalsis (*stiñbiras* – *цыбырѣ*); nukrinta žodžio pradžios priebalsis (*vīksvā* – *іксава*); iškrinta priebalsių grupės priebalsis (*žvirblis* – *жырбуль*); priebalsiai skardieji verčiami dusliaisiais (*laužai* – *лаўшы*); duslieji skardinami (*kēblas* – *зѣблы*); priebalsiai ar atskiri skiemenys sukeičiami vietomis (*vīrtinė* – *вянцѣрка*) ir pan. Taip kisdamas lietuviško žodžio vokalizmas, sukuria visai naujus, iki tol nebūdingus ir neįprastus baltų–slavų vokalizmo dėsningumus. Iš tokių ypač minėtinas lie. dvibalsio *au* išvirtimas vienbalsiu *o* (*kriaūšis* – *крóша*, *paūtai* – *пóткѣ*, *alaušai* – *алѣс*).

Slavėjant lituanizmui, neretai atskiri jo šaknies balsiai verčiami dėsningais baltarusiškais atitikmenimis: lie. *u* verčiamas *i* (*bužinėti* – *біжукóваць*), *i* – *ы* (*klišas* – *кльшáвы*, plg. dar lie. *Liñtupis* < *Leñtupis* ir br. *Лѣнтупь*).

2. Tokių žodžių kirčiavimas dažniausiai prisiderina prie br. akcentuacijos dėsnių (plg. *іксава, кампрѣца, кѣпша, кілічка, кўшла, нўмпа*), tačiau tais atvejais, kai lie. akcentuacija neprieštarauja slaviškai, leksemos išlaiko senąją lie. kirčiavimą *івалка, кілна, кіра́пла, ко́рстацца, ко́сіць, кя́блы, ла́кты, ма́ршка, прóга, рáгуці, стумá, шмóргля* ir kt.).

3. Žymių pakitimų patiria ir morfologija: neretai pakinta gramatinė žodžio giminė (*pentinas* – *панѣйна, stuomuō* – *стумá*), jo skaičius (*ragaišis* – *разóушы*) ir pan. Skolinamojo žodžio morfemos br. šnektose netenka savo morfologinės reikšmės ir kaip atskiros žodžio dalys nesuvokiamos, nebeegzistuoja. Dėl to visas tokių žodžių kamienas suvokiamas kaip šaknis, prie kurios lipdomos slaviškos morfemos, tačiau dariniui ne visada jos suteikia naują reikšmę, o kartais tėra tik kaip jų suslavėjimo požymis (plg. *крóпелкі* < *kruopēlēs* + *ki*). Taip suvokta šaknis paprastai netenka ryšio su kitais to paties lizdo žodžiais, pasidaro atsiskyrėlė, vieniša, atitrūksta nuo savo reikšmės. Ryšium su tuo nedėsningai tokia šaknis pradedama kraipyti.

4. Kartais pasitaiko, kad paskolinamas visas prielinksninis junginys, kuris br. šnektų dirvoje sudaro vieną leksemą (: *злóнаты, снадѣлá*).

5. Tam tikrų pakitimų patiria ir žodžių semantika, pakinta kartais žodžio reikšmė, pvz., *švėplas* 'kuris neištaria tam tikrų garsų', baltarusių šnektose išvirtęs *швѣпля*, turi reikšmę 'kas netvarkingas' ir kt.

6. Remiantis br. šnektų kai kurių skolinių šaknies fonetika, galima spėti, kad ir lie. kalbos šnektose analogiškos šaknies leksemos anksčiau galėjo būti vartojamos

mos ir plačiau (plg. *кампрыца* < *нампрыца* < *pampūrē* + *ica*, dar plg. LKA, 1, 140 ir žemėl. Nr. 70).

7. Kai kurie čia nagrinėjami br. žodžiai bei jų fonetiniai dubletai leidžia naujai interpretuoti bei etimologizuoti ir kitus (mūsų nuomone, jiems giminiškus) br. kalbos, tame tarpe ir jų lk vartojamus žodžius (*: κλιῦσινι*).

8. Straipsnyje susiduriama su atvejais, kai br. šnektų skoliniai duoda naujos medžiagos, leidžiančios iš naujo peržiūrėti atskirų lie. bei r. žodžių etimologijas (*: pampūrē, liūrba; цекѡлда, каблук* 'дуга, лука') ir kai jų fonetiniai dubletai leidžia spręsti apie nevienodą tokių dubletų skolinimosi laiką (*κλιῦσᾱвы, κλῡσᾱвы*).

Visi šie ir kiti tiriamajame plote vykstantys kalbų raidos procesai formuoja naujus baltų–slavų kalbų skolinių adaptacijos dėsningumus¹⁰.

Sutrupinimai

Acm.	– Ацмінава Навагруцкі р.*
Achr.	– Ахрэмаўцы Браслаўскі р.
Ad.	– Адэльск Гродзенскі р.*
Akač.	– Акачы Слоні́мскі р.*
Al.	– Алексічы Бераставіцкі р.*
Alb.	– Альба Нясвіжскі р.
Alch.	– Альхоўка Навагруцкі р.
Alchouc.	– Альхоўцы Ляхавіцкі р.
Ar.	– Апіта Іўеўскі р.
Arash.	– Арашонкава Г. У., Грынавецкене А. І., Мацкевіч Ю. Ф., Рамановіч Я. М., Чабярук А. І., Шаталава Л. Ф. Лексіка балтыйскага паходжання ў беларускіх гаворках. – В кн.: Беларуская лінгвістыка. Мінск, 1973(3). с. 27–37.
As.	– Асавец Вілейскі р.*
Asip.	– Асіпаўцы Воранаўскі р.*
Az.	– Азяраны Рагачоўскі р.
Až.	– Ажэлішкі Воранаўскі р.
Bag.	– Багушэвічы Бярэзінскі р.
Bagr.	– Багранавічы Шчучынскі р.*
Baj.	– Баярск Смагонскі р.*
Bak.	– Бакшты Іўеўскі р.
Bal.	– Baloži Daūgpilio r., Lat. TSR
Bast.	– Бастуны Воранаўскі р.
Berd.	– Бердаўка Навагруцкі р.*
Berš.	– Бершты Шчучынскі р.*
Bis.	– Біскупцы Лідскі р.*
Bistr.	– Быстрыца Астравецкі р.
br.	– baltarusių
Buik.	– Буйкі Дзятлаўскі р.*
Cel.	– Целюкаўшчызна Іўеўскі р.*
Cham.	– Хамічы Зэльвенскі р.*
Čech.	– Чэхі Астравецкі р.*

¹⁰ Straipsnis parengtas pranešimo, skaityto IV sąjunginėje baltistų konferencijoje, vykusioje 1980 m. Rygoje, pamatu.

Čuč.
Č. Sel.
ДАБМ

Dain.
Dak.
Dan.
Daug.
Dub.
Dubr.
Dziag.
Dzian.
Dzmit.
ЭСБМ

ЭСРЯ

Gal.
Gaz.
Gem.
Gl.
Gol.
Golm.
Grauž.
Grik.
Gruz.
Gur.
Gut.
Ind.
Jan.
Juod.
Kad.
Kalan.
Kales.
Kar.
Karob.
Kasc.
Kat.
Kaun.
Kir.
Kem.
Klad.
Krab.
Krap.
Krb.
Krev.
Kuch.
Kud.
Kur.
la.
Lag.
Laip.

- Čučėliai Švenčionių g.
- Чырвонае Сяло Зэльвенскі р.*
- Дыялекталагічны атлас беларускай мовы. — Мінск, 1963.
- Дайнава Воранаўскі р.
- Дакудава Лідскі р.
- Данілавічы Дзяржынскі р.
- Даўгялы Воранаўскі р.
- Дубнікі Астравецкі р.*
- Дубароўка Смаргонскі р.*
- Дзягенева Астравецкі р.
- Дзяніскавічы Ганцевіцкі р.
- Дзмітравічы Камянецкі р.
- Этымалагічны слоўнік беларускай мовы. — Мінск, 1978, т. 1.
- Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. Перевод с немецкого и дополнения О. Н. Трубачева. — М., 1964—1973, т. 1—4.
- Галубы Мастоўскі р.*
- Газа Астравецкі р.*
- Geŋzai Šalčininkų g.
- Галоўні Воранаўскі р.*
- Гольні Бераставіцкі р.*
- Гольманцішкі Воранаўскі р.*
- Граўжышкі Ашмянскі р.
- Grikiėniai Vilniaus g.
- Груздава Пастаўскі р.
- Гуршчызна Іўеўскі р.*
- Гута Дзятлаўскі р.*
- Indra Krāsļavas g., Lat. TSR
- Янавічы Навагруцкі р.*
- Ёдлавічы Браслаўскі р.
- Кадзішкі Лідскі р.*
- Калантаі Ваўкавыскі р.*
- Калеснікі Бярозаўскі р.*
- Каралін Зэльвенскі р.*
- Каробчыцы Гродзенскі р.*
- Касцянёва Шчучынскі р.*
- Каты Смаргонскі р.*
- Каўняны Гродзенскі р.
- Кіралі Шчучынскі р.
- Кемейшы Воранаўскі р.
- Кладнікі Іўеўскі р.*
- Карабы Ашмянскі р.*
- Крапіўніца Свіслацкі р.*
- Каробчыцы Гродзенскі р.*
- Крэва Смаргонскі р.
- Кухары Мастоўскі р.*
- Kudeliūnys Šalčininkų g.
- Кураполле Пастаўскі р.
- latvių
- Лагады Шчучынскі р.*
- Laipūškės Švenčionių g.

- Lap.
Laum.

Laz.
le.
LEW

lie.
Lisn.
Lit.
Liub.
LKA
LKG
Loz.
LT
Mač.
Mag.
Mak.
Mal.
Malach.
Malk.
Mas.
Masc.
Maš.
M.Auc.
Meg.
Mer.
Met.
Mich.
Michail.
Mik.
Mir.
Miš.
M. Pug.
Msc.
Navas.
Nek.
Nepok.

niek
Nist.
Niz.
NL
NS
Pa.
Pac.
Padv.
Pag.
Pal.
Pan.
Par.
Parch.
Pas.

— Лапічы Асіповіцкі р.
— Laumane B. Zivju nosaukumi latviešu valodā. — Rīga, 1973.
— Лаздуны Іўеўскі р.
— lenkų
— Fraenkel E. Litauisches etymologisches Wörterbuch. — Heidelberg—Göttingen, 1952—1965.
— lietuvų
— Лісна Верхнядзвінскі р.
— Літвінкі Гродзенскі р.*
— Любянцы Воранаўскі р.*
— Lietuvių kalbos atlasas.—V., 1977, t. 1.
— Lietuvių kalbos gramatika.—V., 1965, t. 1.
— Лозк Дзятлаўскі р.*
— Lietuvių terminologija.—LKK. V., 1975, t. 16.
— Мачаск Бярэзінскі р.
— Магуны Пастаўскі р.
— Макі Астравецкі р.*
— Малі Астравецкі р.
— Малахоўцы Барысаўскі р.
— Malkūnai Ignalinos g.
— Масілавічы Слонімскі р.
— Масцяны Астравецкі р.*
— Машэвічы Карэліцкі р.*
— Малыя Аўцюкі Калінкавіцкі р.
— Мягуны Воранаўскі р.*
— Мярэцкія Глыбоцкі р.
— Метраполь Навагруцкі р.*
— Міхнічы Смаргонскі р.*
— Міхайлоўшчына Ашмянскі р.*
— Мікалкі Свіслацкі р.*
— Міратычы Карэліцкі р.
— Мішневічы Шумілінскі р.
— Малыя Пугачы Шчучынскі р.*
— Мсцібава Ваўкавыскі р.
— Навасёлкі Свіслацкі р.*
— Некрашы Іўеўскі р.*
— Непокупный А. П. Балто-севернославянские языковые связи. — Киев, 1976.
— niekinamai
— Ністанішкі Смаргонскі р.
— Нізок Уздзенскі р.
— Народная лексіка. — Мінск, 1977.
— Народная словатворчасць. — Мінск, 1979.
— Панара Смаргонскі р.*
— Пацаўшчына Дзятлаўскі р.
— Падвялікае Дзятлаўскі р.*
— Пагародна Воранаўскі р.*
— Паляцкішкі Воранаўскі р.
— Панарцы Астравецкі р.*
— Парэчча Гродзенскі р.
— Пархімаўцы Бераставіцкі р.*
— Пасека Старадарожскі р.

Per.	— Перачанцы Воранаўскі р.*
perk.	— perkeltinė reikšmė, perkeltinės reikšmės.
Pl.	— Палік Барысаўскі р.
Pr.	— Пераўцы Воранаўскі р.*
Priv.	— Прывалкі Гродзенскі р.*
Psn.	— Pasiene Ludzas r., Lat. TSR
Pug.	— Пугачы Шчучынскі р.*
r.	— rusų
Rag.	— Raguliški Daūgpilio r., Lat. TSR
Rak.	— Ракавіна Шчучынскі р.*
Rakaus.	— Rakauskai Švenčionių r.
Ryb.	— Рыбчына Вілейскі р.
Rym.	— Рымашкі Шчучынскі р.*
Rud.	— Рудня Чэрвенскі р.
Rud. Astr.	— Рудня Астравітая Чэрвенскі р.
Rūdn.	— Rūdninkai Šalčininkų r.
Sal.	— Саланое Вілейскі р.
Salen.	— Саленікі Карэліцкі р.*
Sam.	— Самаравічы Зэльвенскі р.*
Sap.	— Сапоцкіна Гродзенскі р.
СБГ	— Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча. — Мінск, 1979, т. 1; Мінск, 1980, т. 2; 1982, т. 3.
S. Dal.	— Сухая Далінка Гродзенскі р.*
SEJP	— Sławski F. Słownik etymologiczny języka polskiego. — Kraków, 1958—1965, t. 2.
Sem.	— Семежава Слуцкі р.
SGP	— Słownik gwar polskich, ułożył Karłowicz J. — Kraków, 1901, t. 2.
Sin.	— Сінкі Смаргонскі р.
Sinš.	— Сіняўшчына Іўеўскі р.*
Skrud.	— Skrudaliena Daūgpilio r., Lat. TSR.
Sl.	— Слязкі Воранаўскі р.*
Sol.	— Соля Смаргонскі р.
S. Sel.	— Старое Сяло Зэльвенскі р.
S. Smilg.	— Старыя Смільгіні Воранаўскі р.
S. Trak.	— Senieji Trakai Trakų r.
Stral.	— Стральцы Гродзенскі р.*
Stuk.	— Стукалы Мастоўскі р.*
Sur.	— Сураж Іўеўскі р.*
Šiaul	— Šiauliai Šalčininkų r.
Šč.	— Шчавец Шчучынскі р.*
Šil.	— Шылавічы Слоні́мскі р.*
Šved.	— Švėdai Vilniaus r.
Šveil.	— Швейляны Астравецкі р.*
tarm.	— tarmiškai
Tuch.	— Тухавічы Ляхавіцкі р.
Tur.	— Турэц Карэліцкі р.*
Uchv.	— Ухвала Крупскі р.
Ug.	— Угляны Смаргонскі р.*
Urb.	— Urbutis V. Dabartinės baltarusių kalbos lituanizmai. — Baltistica, 1969, t. 5(1), p. 43—68, t. 5(2), p. 149—162.

Uš.	— Уша Карэліцкі р.*
Ušat.	— Ушачскі р.
Vais.	— Вайстром Смаргонскі р.*
Vait.	— Вайтаны Астравецкі р.*
Val.	— Вальнцы Верхнядзвінскі р.
Var.	— Варакі Шчучынскі р.*
Vas.	— Васілевічы Гродзенскі р.
Vav.	— Вавёрка Лідскі р.*
V. Baj.	— Вялікія Баяры Шчучынскі р.
Vec.	— Вецярэвічы Пухавіцкі р.
V. Nest.	— Вялікія Нястанавічы Лагойскі р.
Vostr.	— Вострава Мастоўскі р.
Vug.	— Вугальнікі Шчучынскі р.*
Zb.	— Збляны Лідскі р.
Zd.	— Zdańciewicz Z. Litewskie elementy słownikowe w gwarach polskich okolic Sejn. — Lingva Poznaniensis. Poznań, 1960, t. 8.
Žid.	— Жыдзевічы Іўеўскі р.
Žil.	— Жылі Іўеўскі р.
Žod.	— Жодзішкі Смаргонскі р.
ŽS	— Жывое слова. — Мінск, 1978.

ЛЕКСИКА ЛИТОВСКОГО ПРОИСХОЖДЕНИЯ В БЕЛОРУССКИХ ГОВОРАХ ЛИТОВСКОГО ПОГРАНИЧЬЯ

Резюме

В данной статье исследуется около 300 слов и словоформ литовского происхождения, употребляемых в северо-западных белорусских говорах в настоящее время. Кроме указаний на их распространение и иллюстрации их употребления в предложении, в статье даются и обосновываются их соответствия в литовском языке, приводятся этимологии некоторых лексем, освещаются способы их вхождения в систему белорусского языка. Большинство исследуемых лексем в статье приводятся впервые.